

FREDNINGSVÆRDI ER

IVER PEDERSENS GÅRD

HELSINGØR KOMMUNE

Besigtigelsesdato:
Besigtiget af:
Journalnummer:

2. maj 2013
Lisbeth Pepke
2013-7.82.07/217-0001

Kommune:
Adresse:

Helsingør Kommune
Stengade 20 og Skyttenstræde 12,
3000 Helsingør

Betegnelse:
Fredningsår:
Omfang:

Iver Pedersens Gård
1919
Forhus og sidehus (ca. 1600)

BYGNINGSBESKRIVELSE

Stengade 20 og Skyttenstræde 12 ligger markant på hjørnet i den gamle bymidte. Langs Skyttenstræde strækker sidehusets sig i gadeflugten og lukker af for det lange, smalle gårdrum mod naboen, Milans Gård, i Stengade 22.

Forhuset er en statelig og særligt velbevaret bindingsværksbygning i egetræ med syv fag mod Stengade og syv fag mod Skyttenstræde. Huset er to stokværk højt med styrtrum og en kælder under. Herover er et heltag med røde vingetegl. Husets lave, sortmalede sokkel krager en anelse ud. Den udkragede overetage er knægtbygget mod begge gader, dog er gavlfremspringet mod Skyttenstræde bygget af med stikbjælker. Overgangsfodens er dekoreret med svungne kølbuer, kronet af et kors, mens fyldholtene er udsmykket med rosettemotiver. Knægtene er af den karakteristiske, helsingørske type, formet som antikke volutkonsoller med snitværk i form af akanthusblade. I højde med styrrummet er en profileret trægesims med perlebort og ved tagfoden er yderligere en trægesims med tandsnit, hvorover selve gavltrekanten krager en anelse ud. Taggesimsen bæres mod Stengade af volutkonsoller under de udstikkende bjælkeender. Tavlene er pudsede og gulkalkede, mens bindingsværket er malet mørkerødt. Vinduerne er, bortset fra fire butiksruder i underetagen, torammede, trerudede vinduer på førstesalen og torammede, torudede vinduer i gavltrekanten. På den smalle gårdside er forhuset kun synligt for tre-fire fags vedkommende og yderligere helt dækket ind i stueetagen af en påbygning i bindingsværk. Påbygningens tag fungerer som altan i førstesalshøjde. I taget er en meget høj, rundbuet, torammet kvist med hele ruder.

Sidehuset i Skyttenstræde er sammenbygget med forhuset og er grundmuret mod gaden og bindingsværk i gavlen og mod gården, dog er stueetagen grundmuret. Det er tre etager højt med heltag af røde vingetegl. Over en sortmalet sokkel står facademuren pudset og kalket lys okker. Bindingsværket i gavlen er kalket over stok og sten

Dekorationslysten var stor i 1600-tallet og motiverne blev hentet fra naturen og kristne symboler.

i samme lyse gule farve. Mod gården følger sidehusets bindingsværk forhusets farveholdning. Under taget er en udkraget, toledet gesims. Vinduerne er alle torammede med henholdsvis tre og to ruder i rammerne. Der er to døre mod gaden og en mod gården, alle med overvinduer. Alt træværk er malet mørkegrønt. På væggen er opsat et messingskilt med teksten: ”Årets hus 1988”.

Gårdrummet er brolagt med chaussesten og afgrænses på alle sider af bagmurene fra naboerne, alle i bindingsværk. Et tremmeskur med teglhængt halvtæg er opsat mod bagvæggen af Skyttenstræde 10. Ejendommen er indrettet med butik i underetagen og beboelse i resten.

I det indre er huset disponeret således, at adgangen til butikken finder sted direkte fra Stengade, mens adgangen til beboelsen sker fra Skyttenstræde ad en trappe, der fører op til førstesalen i både for- og sidehus. Fra gården fører en stentrappe ned til kælderrummet, hvor en mægtig, langsgående drager afstives midtpå af en kraftig stolpe med en overligger samt de karakteristiske buede skråstivere, der kendetegner 1600-tallets kælderkonstruktioner. Stolpen står, også karakteristisk for perioden, på en høj, tilhugget kampesten. Væggene er kampestensmure; gulvet er støbt og malet.

På førstesalen er forhusets stuer mod Stengade slået delvis sammen i forbindelse med en istandsættelse i de første tiår af 1900-tallet. Lofterne er pudsede med festlige dekorationer fra samme periode. Under vinduerne, som er nyere, er dog bevaret rokokopaneler på alle ydervægge. Dørene er omhængslede tofyldingsdøre med rundede hjørner på spejlene, som vurderes at være fra sidste halvdel af 1700-årene, dog suppleret med nyere kopier. Bræddegulvene er alle nyere, ligesom trapperne kan stamme fra perioden mellem 1880 og 1920. I tagetagen, som er inddækket med gipsplader, ses den oprindelige langstolskonstruktion med konger og to sæt hanebånd; dog er kun den øvre langsgående drager bevaret, ligesom krydsrankerne er taget bort. Til gengæld er en sandsynligvis meget gammel bræddeskillevæg ind mod naboen, Milans Gård i Stengade 22, bevaret med brede planker sat en-på-to. En skorsten er bevaret i forhusets bagvæg i hjørnet op mod sidehuset.

Sidehusets vinduer har hulposte og passer dermed sammen med tofyldingsdørene fra rokokoperioden. Vinduesrammerne er dog fornyede. Der er inddækkede bjælker på hele førstesalen i sidehuset. Tagrummet over sidehuset er ikke besigtiget.

Planløsningen i forhuset består af stuer mod gaden og et køkken med udgang til altanen mod gården, men sidehuset er opdelt i en række værelser med vinduer mod gaden og et badeværelse mod gården. Stueetagen, hvor butikken anvender hele forhuset, har nyere

Sidehuset står som grundmur mod gaden, men er i bindingsværk mod gården. Her ses også forhusets markante, udkragede overetage og gavl.

overflader, dog ikke mod naboen, Milans gård i Stengade 22, hvor det kraftige, øksehuggede bindingsværk med fodrem, skråstivere og løsholte er synligt, ligesom bindingsværket i bagvæggen er fremdraget. I loftet er bjælkelaget, som er inddækket og som ligger over en mindre, måske nyere langsgående drager, også synligt. Mellem bjælkerne er træpladelofter med listeinddækninger.

— BYGNINGSHISTORIE

Samtidig med indførelsen af Øresundstolden i 1425 opførte Erik af Pommern borgen ”Krogen” på den yderste del af næsset for bedre at kunne håndhæve sin kongelige myndighed og sikre gode betingelser for opkrævningen af tolden. I 1577 lod Kong Frederik d. 2 ”Krogen” nedrive og opførte i stedet det nuværende Kronborg.

Erik af Pommern udlagde også byplanen, hvis hovedstruktur er bevaret til i dag, og som er kendetegnet ved en regulær inddeling i nogenlunde regelmæssige firkantede karreer. Karreerne har været lette at opdele i gode byggegrunde; med smalle grunde, der kunne anvendes til gavlhuse med side- og baghuse, samt brede grunde til huse med langsiden mod gaden.

Stengade var byens brolagte hovedgade, på hvis sydside smalle stræder strakte sig cirka 50 meter ned mod stranden. På de snævre, langstrakte grunde mellem stræderne opførtes eksklusive forhuse uden port mod Stengade og langstrakte sidehusbebyggelser ned til ”fortovet” på strandbredden, der lå omtrent, hvor det nuværende Strandgade ligger. På Stengades nordside var grundene udlagt, således at port og indkørsel lå i sidegaderne. Stengade har formentlig udgjort en del af ”kongevejen” mellem København og Krogen Slot.

I de ældste karreer med de aflange grunde lå der allerede i slutningen af 1400-årene og op gennem 1500- og 1600-årene, bygårde med forhuse opført i tegl mod Stengade og med adskillige sidehuse, ofte af teglsten. Mange af disse huse har endnu deres gamle tagværker med kongestolper, ranker og spærsko bevaret. Den relativt stejle taghældning på de teglhængte sadeltage og deres murede trappegavle med blændingsfelter afslører deres høje alder. Under både for- og sidehusene er der ofte murede, tøndehvælvede kældre.

Samtidig med disse tidlige, murede bygninger var også en stærk bindingsværkstradition. Disse huse var i to etager over en stensat kælder, hvor kraftige stolper understøtter en drager, der løber i hele husets længde på tværs af bjælkelaget. Bindingsværket er ikke sjældent udført med udkraget stokværk, det vil sige, at første etage rager ud over stueetagen. Ved overgangen mellem de to etager er der ofte isat udskårne tømmerstykker (såkaldte fyldholdte), der er dekoreret med rosetter, små kors, roser eller ligefrem englehoveder.

Særligt i 1600-årene og et stykke frem i 1700-tallets første halvdel er bindingskonstruktionen meget anvendt.

Den prægtige bindingsværksgård, Stengade 20, hører til blandt de ældste af bindingsværkshuse i Helsingør. Efter sin konstruktion og udsmykning må den dateres til ca. 1600; bygherrens navn kendes ikke. I midten af 1600-tallet ejedes gården af Iver Pedersen, der blev rådmand 1633, var borgmester 1636-38 og døde 1660. Senere i århundredet var den ejet af Jens Vagtmester og beboedes da af den færgemand Hans Quie, efter hvis hustru den nærliggende Anna Queensstræde har fået navn. Ejendommen omfattede også en sidebygning i Skyttenstræde, som i 1761 omtales som Peder Giøldsager Feldbereders ”tilhørende og iboende Huus”.

I 1700-årene kom det på mode at huse skulle være pudsede og da er hjørnehuset formentlig blevet overpudset. Butiksindretningen kan være etableret allerede i begyndelsen af 1800-årene, men der er ikke registreret bygningsændringer i tidsrummet fra 1832 frem til 1911. Men på dette tidspunkt stod bygningen noget forfalden og hvidkalket. Foreningen til gamle bygningers bevaring iværksatte da en restaurering ved arkitekt Poul Holsøe, som retablerede facadens afstolpede bindingsværk, men indpassede også to store butiksvinduer i underfacaden. Det er nok også på dette tidspunkt, at vinduet i hjørnet på førstesalen er kommet til.

Underetagen blev kraftigt ombygget i det indre i 1938.

Mellem 1909 og 1911 opførtes bindingsværksbygningen mod gården på bagsiden af forhuset.

— KILDER

233 danske borgerhuse, A. Tønnesen, 1979

Christian den Fjerdes Helsingør, Rundt i det gamle Helsingør 3, Kenno Pedersen, 1996

En byhistorisk vandring i det gamle Helsingør, Kenno Pedersen, u.å.

Helsingørs gader og stræder i mands minde, Stengade 1901-2001, Kenno Pedersen, 2002

Historiske huse i Helsingør, Nationalmuseet, 1973

Tiden går og vi går med, Historien om skotøjsmagasinet Amor 1907-1997, Kenno Pedersen, 1997

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi ligger i bindingsværkshusets placering på Stengade, på et hjørne til en af de små gader, der løber ned til den tidligere strand. Husets proportioner og konstruktion føjer sig ind i Stengades husrække og er med til at understrege det historiske miljø i gaden.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Bygningen har stor kulturhistorisk værdi i kraft af sin byggeteknik, sine gamle byggematerialer og indretning, der stadig har flere af hovedtrækkene fra oprindelsen bevaret. Bygningen er én af Helsingørs mange, meget gamle bindingsværkshuse, som har fungeret som bolig og erhverv gennem århundreder.

Den righoldige og rigt dekorerede tømmerkonstruktion fortæller om den velstand, som bygherren må have haft og fortæller samtidig om den dekorationsglæde, som var karakteristisk i baroktiden. Måske har overgangsfod og fyldholter været malet i klare farver.

Ligesom mange andre bindingsværkshuse har Iver Pedersens gård stået overpudset og er blevet restaureret i begyndelsen af 1900-tallet og fortæller derigennem om den tilbageførende restaureringsholdning, som var fremherskende dengang. De ændringer, der er foretaget, indretningen af en butik med store ruder i underetagen, er udført med respekt for bindingsværkshusets konstruktive betingelser.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Der er usædvanligt mange gamle borgerhuse i Helsingør, for byen har været forskånet for storbrand og andre katastrofer. Dertil kommer, at husene er opført solidt af velhavende embedsmænd, købmænd eller håndværkere. Samtidig førte byen i sidste halvdel af 19. århundrede - en tid der ellers var hård ved ældre tiders byggeri - en næsten hensygnende tilværelse, fordi sundtoldens ophævelse i 1857 satte en effektiv stopper for fire århundreders nærmest uafbrudt økonomiske blomstring.

De arkitektoniske værdier i Stengade 20 ligger i husets synlige, veludførte og rigt udskårne bindingsværk, der fortæller om soliditet, økonomisk overskud og dekorationsglæde. Hjørnehusets sluttede form, som opadtil skyder sig udad løfter husets solide udtryk. Den høje dobbeltudkragende gavl mod Skyttenstræde, der kan ses i sin helhed fra Stengade, er en meget vigtig arkitektonisk værdi.

I det indre ligger de arkitektoniske værdier i konstruktionen – ikke mindst i kælderen og i tagværket på forhuset, som er en langstolskonstruktion – samt i paneler og døre, samt de vinduer, som er kommet til huset i løbet af den florissante periode i sidste halvdel af 1700-årene.

De festlige detaljer fra istandsættelsen omkring eller kort efter år 1900: halvvæggen mellem de to stuer mod gaden med buer og svungne, buttede balustre samt de pudsede lofter, er udført i høj kvalitet.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier ligger i bindingsværkshuset med til det tilhørende sidehus i den samlede hovedform, forhusets karakteristiske, kraftige egebindingsværk med konsolbåren, udkraget overetage og gavl, den dekorative overgangsfod og udskårne fyldholte, samt det stejle, ubrudte tag med den for perioden karakteristiske tagværkskonstruktion med konger og langstol. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

I det indre er det den traditionelle materialeholdning, den langsgående drager, der går fra gavl til gavl i kælderen med stolpe og buede skråstivere og de synlige bjælkelag i stueetagen, samt det oprindelige langstolstagværk, og for sidehusets vedkommende, de bevarede tofyldingsdøre og rundpostvinduerne fra 1700-årenes sidste halvdel og de øvrige traditionelle bygningsdetaljer og materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.